

Zienswijze op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) 'Lob van Gennep'.

Ingediend door drs. Bert Jurgens (voorzitter), Hans Korsten (secretaris) en Hans-Peter Willers MBA (penningmeester) namens de Stichting Belangenbehartiging inzake Hoogwaterbescherming Milsbeek, Middelaar, Ottersum, Plasmolen en Ven-Zelderheide (SBH).

Gennep, 20 april 2020.

Inleiding

De Stichting Belangenbehartiging inzake Hoogwaterbescherming Milsbeek, Middelaar, Ottersum, Plasmolen en Ven-Zelderheide (hierna genoemd SBH of Stichting) behartigt de collectieve en individuele belangen van inwoners, agrariërs en ondernemers in het gebied dat de dorpen Milsbeek, Middelaar, Ottersum, Plasmolen en Ven-Zelderheide en het bijbehorende buitengebied omvat, van overheidswege ook wel aangeduid als 'Lob van Gennep'. De Stichting is ingeschreven bij de KvK onder nummer 77446445, alwaar u ook de statuten kunt inzien.

Wij verzoeken u de argumenten in deze zienswijze goed te bestuderen en verwachten een goed onderbouwd antwoord op deze zienswijze. Vertegenwoordigers van de Stichting zijn bereid om deze zienswijze nader toe te lichten en/of te preciseren.

Vanuit onze rol als Stichting hebben wij diverse belanghebbenden gesproken waar wij graag zienswijze van inwoner Henk P. willen citeren: 'zijn ze helemaal geworden door dit gebied op te offeren om elders mensen droge voetjes te laten houden. Laat ze hier de dijken op een fatsoenlijke hoogte brengen zonder een schuif die opengezet kan worden om ons hele gebied naar de te brengen. En van die praatjes dat de schuif zorgt voor veiligheid klopt geen ene mallemoer, dat is een verzinzel om de mensen zand in de ogen te strooien'. Wij onderschrijven het gevoel van Henk, dat overigens door een overgroot deel van de inwoners en ondernemers in het betreffende gebied wordt gedeeld, maar zullen dit onderbouwen met argumenten, scenario's en redeneringen.

In deze zienswijze gebruiken we voor de 'waterkerende inlaatvoorziening' kortweg de term 'schuif'. We willen er expliciet op wijzen dat we hiermee doelen op elke mogelijke verlaagde inlaatvoorziening die zich onder het niveau van de normdijk bevindt.

De Stuurgroep spreekt steeds over de 'bergende functie' van de 'Lob van Gennep'. In combinatie met de schuif en extra hoge dijken creëer je een gebied dat bij hoogwater ingezet kan worden als noodoverloopgebied. Een noodoverloopgebied wordt pas ingezet als het hoogwater een hoger peil bereikt dan passend bij de maatgevende afvoer. Het gebied kan – bij de opties met de schuif en de verlaagde inlaatdrempel – ook gebruikt worden als retentiebekken. Een retentiebekken maakt structureel deel uit van het beschermingssysteem tegen hoogwater, gezamenlijk met andere maatregelen, zoals dijkverhoging, uiterwaard- en kribverlaging, dijk-teruglegging etcetera. In deze zienswijze noemen we het gebied zowel in de functie als noodoverloopgebied als in de functie van retentiebekken.

Het buitenland roemt Nederland in zijn strijd tegen het water, zoals bijvoorbeeld in een Italiaans dagblad '...Se Venezia fosse in Olanda si sarebbe salvata? Ecco come il «Mose di Rotterdam» protegge porto e città da 22 anni...'. En in de Volkskrant '...Engelsen strijden weer tegen het water en kijken jaloers naar Nederland...'. Indien de schuif opengezet wordt dan ligt de reputatie van Nederland als 'het' voorbeeld van Watermanagement aan diggelen: **mensen bescherm je tegen het water, je zet ze niet onder water.**

1. De Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) onder de loep

In de NRD kiest de Stuurgroep Lob van Gennep (hierna Stuurgroep) voor drie door hen benoemde 'kansrijke' alternatieven: reguliere dijken, verbindende dijken met vaste drempel(s) en verbindende dijken met een 'waterkerende instroomvoorziening' (door ons verder aangeduid als de 'schuif'). Naar onze stellige overtuiging is met name dit laatste alternatief onacceptabel. Ook het alternatief 'de verbindende extra hogere dijken met vaste drempels' is niet acceptabel omdat vooralsnog de hoogte van de drempels niet bekend is. In deze zienswijze focussen we op de schuif of elke mogelijke verlaagde inlaatvoorziening die zich onder het niveau van de normdijk bevindt.

De hoogste mate van veiligheid is het toverwoord dat de Stuurgroep in al haar communicatie gebruikt. Dit is neergelegd in haar eerste doelstelling: 'het verbeteren van de hoogwaterbescherming'. De tweede doelstelling is het bijdragen aan de hoogwaterbescherming van stroomafwaarts gelegen gebieden door 'het verbeteren van de waterbergende functie'. Hiermee doelen ze op het inrichten van dit gebied als een noodoverloop- of een retentiegebied. Deze tweede doelstelling is in feite geen doelstelling voor de 'Lob van Gennep', het is een middel dat ingezet wordt om de hoogwaterveiligheid voor gebieden stroomafwaarts te realiseren.

Met de eerste doelstelling en de door de Stuurgroep zelfbenoemde tweede doelstelling verbindt de Stuurgroep twee onverenigbare zaken: bescherming tegen hoogwater van het gebied én waterberging in het gebied. Dat is hetzelfde als vuur en water aan elkaar vastketenen. De derde doelstelling van de Stuurgroep, de zogenaamde 'meekoppelkansen', laten we buiten beschouwing. Dit zien we als een doekje voor het bloeden, of met andere woorden: eerst het gebied opleuken om het vervolgens onder water te zetten. Bovendien achten we de gebiedsverbetering van een geheel andere orde dan de bescherming tegen overstromingen.

In feite kunnen we de drie door de Stuurgroep benoemde 'doelen' reduceren tot één doelstelling: 'het verbeteren van de hoogwaterbescherming' (net als dit de doelstelling is voor overige gebieden langs de rivieren). Ons verzoek is het daarom bij de keuzes die gemaakt worden in het verloop van dit traject alleen dit criterium te hanteren.

In dit licht is het opvallend dat de Stuurgroep bij de keuze van de drie alternatieven is blijven steken in de al eerder gepresenteerde varianten en niet verder heeft gekeken naar diverse andere mogelijkheden stroomafwaarts en stroomopwaarts. Ook serieuze alternatieven die door anderen zijn aangedragen worden van de tafel geveegd. Zij worden niet meegenomen omdat ze geen betrekking hebben op het gebied!?

In deze overweging schuilt een paradox: het gaat erom gebieden stroomafwaarts 'droge voeten' (dagblad de Gelderlander noemt den Bosch) te garanderen, en 'historische dijkhuisjes' (MIRT-rapportage) te behouden door water hier te parkeren. Is daarbij kostenbesparing het 'Leitmotiv'? Immers door het inzetten van de 'Lob van Gennep' als noodoverloop- of retentiegebied denkt men stroomafwaarts euro's uit te sparen om daar de dijken niet op te hogen.

De Stuurgroep beperkt zich alleen tot aanpassingen die binnen de 'Lob van Gennep' plaatsvinden. Dit staat haaks op de uitgangspunten van het Integraal Rivieren Management. Je moet de rivierloop als één geheel beschouwen en zoeken naar alternatieven die elders opvangcapaciteit genereren, waardoor de 'Lob van Gennep' overbodig wordt als noodoverloop- of retentiegebied. En zeker als die alternatieven weinig tot geen impact heeft voor inwoners en bedrijven aldaar.

In een advertentie van de Stuurgroep in een regionaal magazine 'Topic' (2020, nr.1) lijkt de keuze al lang gemaakt: '...Omdat het voor de dijken stroomafwaarts het *gunstigst* is als water niet te vroeg de Lob van Gennep *instroomt*...'. Dit 'kansrijke' alternatief met de schuif komt er feitelijk op neer dat de overheid voornemens is doelgericht een gebied van 20 vierkante kilometer onder water te laten

stromen. In dit gebied zou dan een waterstand kunnen optreden tot 15meter boven NAP, met een gemiddelde hoogte van 2 meter.

Concluderend gaat de Stichting er van uit dat er maar een doel voor de toetsing overeind kan en mag blijven en dat is: belanghebbenden beschermen tegen hoogwater van het gebied op gelijkwaardige wijze als ieder ander in het stroomgebied van de Maas.

De Stuurgroep gaat erg voortvarend te werk, terwijl de norm van 1:300 pas in 2050 gerealiseerd hoeft te zijn. Ze maken daarbij het denk- en speelveld erg klein met maar drie door henzelf benoemde kansrijke alternatieven. Al vanaf 2015 wordt bij RWS eerst binnenskamers en later ook daarbuiten sterk ingezet op de schuif. Daarbij kwam niet de vraag aan de orde welke oplossingen er waren in het hoogwater dossier, maar werden alle kaarten ingezet op het promoten van de 'Lob van Gennep' als noodoverloop- of retentiegebied.

De Stuurgroep gaat voorbij aan het feit dat door de *extra* hoge dijken bij de schuif er een situatie ontstaat waarin de dorpen in het gebied van de 'Lob van Gennep' *extra* hoog onder water komen te staan. De claim dat de schuif de hoogste mate van veiligheid gaat bieden krijgt hiermee een *extra* dimensie: meer schade en een groter gebied onder water.

De stichting SBH eist dat de variant met de schuif van tafel gaat. Deze variant heeft niks met de hierboven geformuleerde doelstelling 'het verbeteren van de hoogwaterbescherming van de Lob' van doen. Nederland heeft een reputatie in de bescherming van mensen tegen hoog water getuige bijvoorbeeld de stormvloedkering. Het openzetten van de schuif staat daar lijnrecht tegenover, dan zet je huizen en bedrijven opzettelijk onder water.

2. De menselijke maat

De Raad van State (geciteerd in verslag Tweede Kamer, vergaderjaar 1996-1997, 25.159) verwijst naar onder meer artikel 21 van de Grondwet, op grond waarvan de overheid een zorgplicht heeft ten aanzien van de bewoonbaarheid van het land en naar de nationale belangen die bij rampen als overstromingen door zoet water en aardbevingen in het geding zijn. Met artikel 21 van de Grondwet wordt bedoeld de zorg voor het water, de verdediging van het land tegen het water en de bescherming en verbetering van het leefmilieu. Het behoort tot de taak van de overheid te zorgen voor goede dijken, rivieren en kanalen, wegen en spoorwegen, goede steden en dorpen waar mensen goed kunnen wonen en genoeg natuur, waarin mensen in hun vrije tijd kunnen wandelen, fietsen en varen. Wij zijn van mening dat het aanbrengen van een schuif in een dijk haaks staat op artikel 21 van de Grondwet en die schuif mag er daarom nooit komen.

We hebben als stichting een aanzienlijk aantal mensen gesproken die psychische druk ervaren mocht die schuif er komen. Het kan immers elk jaar gebeuren dat de schuif opengezet wordt en het gebied vol water komt te staan en voor pakweg maanden onbewoonbaar zal zijn. Een lid van de Stuurgroep geeft informeel zelf te kennen '....als die schuif er komt, dan moet ik verhuizen want mijn echtgenote kan niet leven met het idee dat er een schuif in de dijk is...'.

Een belangrijke conclusie geformuleerd in een rapport uitgevoerd in opdracht van WL-Delft Hydraulics staat dat '...betrokkenen zien doelbewuste inundatie als meer bedreigend dan een ongecontroleerde overstroming...'.

In een rapport van de commissie Luteijn, die in de 'aftermath' van de overstromingen in 1993 en 1995 de effectiviteit van noodoverloopgebieden onderzocht, kwam men uiteindelijk tot drie gebieden: de Beersche Overlaat, de Ooijpolder en het Julianakanaal. Bij de selectie van die gebieden stelde de commissie dat het '...voorop staat dat noodoverloopgebieden veilig en effectief moeten zijn. Gebieden met een grote bevolkingsdichtheid zijn daarom op voorhand uitgesloten...'. Ook schrijft Luteijn het volgende: 'De Commissie vindt dat alle materiële schade door inundatie – die vooral afhankelijk is van inrichtingsmaatregelen, zoals omdijking van woonkernen – volledig vergoed moet worden, inclusief vervolgschade en omzeterderving. Dat geldt ook voor goederen die na de aanwijzing in het gebied zijn gekomen en de planologische toetsing hebben doorstaan. Omdat volledige schadevergoeding onvoldoende is geregeld, adviseert de Commissie hiervoor een aparte wettelijke regeling in het leven te roepen'. Wij vragen ons af wat het voortschrijdend inzicht is geweest, sinds Luteijn (pakweg twintig jaar geleden), om wel de keuze te laten vallen op een gebied met een aanzienlijk bevolkingsaantal en dito ondernemingen bij de toewijzing als noodoverloop- of retentiegebied. Nota bene zonder daarbij de dorpskernen te omdijken en geen enkele schadevergoeding in het vooruitzicht te stellen.

Inwoners en ondernemers voelen zich volledig 'onder water' gezet door de Stuurgroep. Angst is niet uit te drukken in geld, maar de stichting SBH doet een dringend beroep op de MER-commissie om de aanwezigheid van 7.000 inwoners en 2.000 directe arbeidsplaatsen een doorslaggevende rol te laten spelen bij de keuzes die gemaakt worden. Luteijn werd destijds met het aanwijzen van de genoemde noodoverloopgebieden teruggefloten door wetenschappers en politici. Wij houden onverkort vast aan het belangrijkste criterium die de commissie Luteijn doet 'sluit gebieden met een grote bevolkingsdichtheid op voorhand uit'!

In de aangedragen stukken missen wij tenslotte de toetsing op basis van de maatschappelijke kosten. Belangrijk hierbij is dat schade als gevolg overstroming, maar ook waardedaling en imago schade, hierin wordt meegenomen. Het besparen van kosten voor het niet eventueel treffen van voorzieningen stroomafwaarts wegen ons inziens hier niet tegenop.

3. Het ethisch dilemma en de billijkheid

De uitspraak 'all animals are equal, but some animals are more equal than others (George Orwell)', zinspeelt op het gelijkheidsprincipe. In artikel 1 van de Grondwet is vastgelegd dat allen die zich in Nederland bevinden in gelijke gevallen gelijk worden behandeld. Als we naar de ons omringende gemeentes kijken, en zeker die aan de overkant van de Maas, dan betekent de schuif dat de kans op overstroming in ons gebied sterk gaat afwijken, de schuif kan immers op elk gewenst moment opengezet worden (zie hiervoor paragraaf 5). Inwoners en bedrijven krijgen te maken met een andere overstromingskans als gevolg van inundatie, hetgeen feitelijk neerkomt op een ongelijke behandeling.

De schuif schept een ethisch dilemma 'mag de overheid een keuze maken in het slachtofferen van de ene groep (hoe klein dan ook) ten opzichte van een andere groep (hoe groot dan ook)?' De utilitaristische technocraat zal zich baseren op de kille financiële realiteit, het is gewoonweg een centenkwesie en men gokt erop dat de schuif nooit opengaat (bewust of door wat voor oorzaak dan ook). Deze keuze wordt door de deontologische ethiek bestreden. In de Kantiaanse ethiek bijvoorbeeld, verbiedt de categorische imperatief dat men mensen gebruikt als een middel. Er kan en mag aldus nooit de ene groep geslachtodferd worden ten faveure van een andere groep. Zeker niet als er alternatieven zijn die beide groepen bescherming kan bieden tegen overstroming. Bovendien ontbreekt bij de keuze een toetsing op de totale maatschappelijke kosten zoals eerder genoemd.

Religie heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de waarden en normen in de samenleving. Religie geeft richting aan hoe mensen zich tot elkaar verhouden en behoren te gedragen. Niet-religieuzen geloven niet in God of een andere bovenmenselijke macht maar redeneren vanuit humanistisch perspectief. We noemen twee Bijbelteksten die relevant zijn in de keuze wel of geen schuif in de dijk. 'Behandel anderen dus steeds zoals je zou willen dat ze jullie behandelen. Dat is het hart van de Profeten' (Mattheüs 7:12).

'Laat ieder van ons zich richten op het belang van de ander, op wat goed en opbouwend voor hem is' (Romeinen 15:2).

Vanuit sociaalpsychologisch perspectief zul je de discussie moeten voeren over de gepercipieerde billijkheid van het plaatsen van een schuif in een dijk, waarmee je in feite de dijk op het niveau brengt van de diepte van de schuif. In Nederland zijn naar ons bekend twee situaties waar een gebied is aangewezen als noodoverloopgebied. Dat is bij het dorp Veessen en de polder Ronde Hoep bij Amsterdam. In de eerste situatie is er sprake van een nagenoeg ontvolkt gebied en in de tweede gebied staat een tiental boerderijen. In het laatste gebied heeft het Waterschap aldaar een convenant gesloten met de bewoners waarin ze bij de inlaat van het water volledig schadeloos gesteld zullen worden.

In discussie met inwoners en ondernemers komt de legitimiteit van het beleid en het vertrouwen in de overheid steevast op tafel. Vaak wordt in die gesprekken een vergelijk gemaakt met de gevolgen van de aardgaswinning voor de Groningers.

4. Het winterbed met een bergende functie

De Stuurgroep geeft aan dat het gebied altijd al sinds mensenheugenis een winterbed is geweest (zie hun website en de MIRT rapportage). In het Deltaprogramma 2020 staat dat ‘de ‘Lob van Gennep een natuurlijke laagte in het landschap is die van oudsher overstroomt bij hoogwater op de Maas’. Maar ook in het rapport ‘De Maasterassen, perspectieven voor de levensader van Limburg’ (een uitgave van het Limburgs Landschap, Wereld Natuurfonds, APK Natuurontwikkeling en Staatsbosbeheer) wordt vlijtig gebruik gemaakt deze stelling: ‘Het gebied kent een oppervlakte van maar liefst 20 vierkante km, en er zou in de huidige situatie veel water vanuit de Maas geborgen kunnen worden. De instroom van extreme hoogwaters is *cruciaal* om de waterveiligheid van de benedenstrooms gelegen gebieden te waarborgen’. Beide veronderstellingen (de natuurlijke laagte en het van oudsher onder water lopen) zijn feitelijk onjuist. Het Lob-gebied is relatief hooggelegen (10-14 meter boven NAP; ontleend aan de Hoogtekaart NL) ten opzichte van de overkant van de Maas en voorbij de bocht die de Maas maakt. Dit wordt bevestigd als je de RWS-hoogwaterkaarten van het gebied vanaf 1800 bestudeert. Daaruit komt naar voren dat het vooral de overkant van de Maas (Noord-Brabant) is geweest met wateroverlast, simpelweg omdat dit gebied lagergelegen is. In 1926 stond de kerk van Ottersum met de voeten onder water. In 1993 en in 1995 had een klein deel van het gebied te kampen met hoog water. De ‘Lob van Gennep’ is een bedenkstel achter de tekentafel en doet zijn intree in 1996 toen men het gebied juridisch als waterbergend wintergebied heeft benoemd.

Gebruikmaking van het argument als zou de ‘Lob van Gennep’ van oudsher in de rivierbedding hebben gelegen en bij hoogwater overstroomde, en het derhalve legitiem is om dit gebied in te zetten als bergingsgebied bij hoogwater (en met de schuif als noodoverloopgebied), is op basis van historische feiten niet houdbaar. Dan zouden andere gebieden – gelegen aan de overkant van de Maas - eerder in beeld moeten komen, zoals bijvoorbeeld de Beersche Overlaat (een heel stelsel van met elkaar verbonden overlaatgebieden ging in 1942 verloren. De Maas leverde destijds 50% van de beschikbare ruimte in en ging van 60k naar 30k hectare oppervlakte overstromingsvlakte). Door het ‘droogleggen’ van die gebieden en het inperken van de Maasoevers, heeft men de natuurlijk bergende capaciteit van de Maas sterk gereduceerd. Het aanwijzen van de ‘Lob van Gennep’ als noodoverloop- of retentiegebied staat haaks op uitvoeringswerkzaamheden die in het verleden elders werden genomen.

Het argument dat de ‘Lob van Gennep’ ooit behoorde tot de rivierbedding (ofwel van de Rijn ten tijde van het laatste glaciaal ofwel van de Maas) en het daarom gerechtvaardigd is dit als een bergend gebied aan te wijzen, geldt voor pakweg 70% van Nederland dat ooit behoorde tot een rivierbedding of zeebodem.

Na het ‘juridische’ stempel als bergingsgebied in 1996 is RWS voortvarend aan de slag gegaan met het ophogen van de dijken aan de Limburgse kant van dijkkring 54. Dit gebeurde in twee fases: eerst naar een norm van 1 op 50 jaar overstromingskans en nu zit men in de afrondende fase van 1 op 250 jaar (dit is overigens nog volgens de oude Waterwet). Met het ophogen van de dijken is ervoor gekozen om de bergende functie van het gebied in te perken. Dat juichen we toe. Bewoonde gebieden moet je bescherming bieden tegen hoogwater. Vanaf 1996 kon er volop gebouwd worden binnen de dorpskernen van de vijf dorpen. Om dit mogelijk te maken heeft de overheid ‘rode lijnen’ om de dorpskernen getrokken om er vergunningsvrij (wij nemen aan van RWS-wege) te bouwen. We hebben de gemeente Gennep gevraagd naar de grondslag hiervoor. De ambtenaar gaf in een gesprek aan dat ‘...hijzelf ook op zoek hiernaar was geweest, maar ontdekt had dat deze stukken een achttal jaren geleden vernietigd waren...’. Onze conclusie is dat een overheid die het uitgeven van bouwvergunningen blijft continueren voor een gebied met een ‘juridische’ functie als bergingsgebied, deze functie impliciet vernietigt. Of, anders gezegd: een gebied waaraan je de

bestemming noodoverloop- of retentiegebied toekent zou als consequentie moeten hebben dat je per direct een bouwstop afkondigt en overgaat tot onteigening van alle eigendommen in het gebied.

In feite is er dus vanaf 1996 veel nieuwbouw gepleegd in het winterbed zonder de daarbij behorende vergunningen en eveneens zonder de mensen hiervan in kennis te stellen (dit laatste heeft de gemeente Gennep eind 2019 proberen te repareren door een brief te zenden aan de makelaars in de regio om mensen erop te wijzen dat ze ‘op eigen risico’ bouwen in een rivierbed! Ruim 25 jaar te laat dus).

Voor het bouwen in een rivierbed is een watervergunning (artikel. 6.5 Waterwet) nodig op grond van artikel 6.12 lid 1 van het Waterbesluit. Op de internetsite van Cobouw staat voorts het volgende: ‘Voor het bergend winterbed, het gebied dat met een kans van 1 op 1.250 jaar onder water kan lopen, is de lijn dat bouwen slechts is toegestaan als er zwaarwegende belangen in het geding zijn en bouwen buiten het bergend winterbed niet mogelijk is’ (Bron: Cobouw.nl 10160397). Met deze onderbouwing vragen wij ons af waarom er überhaupt (al dan niet met vergunning) is gebouwd in een zogenaamd winterbed. Helaas is dit niet meer terug te draaien en het is dus logisch af te stappen van het definiëren van het gebied als winterberging.

De conclusie uit voorgaande argumentatie is dat de ‘Lob van Gennep’ nooit als winterbed met een bergende functie aangeduid had mogen worden. Enerzijds omdat dit een kunstmatig besluit is dat niet is gebaseerd op het feit dat er van oudsher overstromingen plaatsvonden (afgezien van 1926, 1993 en 1995 toen er water tot kniehoogte in enkele lageregelegen gebieden kwam te staan). Het overgrote deel van het gebied bleef ook toen – *dus zelfs onbedijkt* – droog.

Anderzijds is er na 1995 flink aan de weg getimmerd met het ophogen van de dijken, eerst naar een beschermingsniveau van 1 op 50 en vervolgens naar het niveau van 1 op 250. Door het gebied veiliger te maken en er nieuwbouw toe te staan ondergraaf je impliciet de bergende functie van het gebied.

Voorts vermelden we een brief van 18 januari 1994, van de toenmalig minister van Verkeer en Waterstaat, waarin de functionaliteit winterbed wordt gepreciseerd. De conclusie uit de brief is dat de ‘Lob van Gennep’ nooit heeft voldaan aan het criterium van 1 keer instromen per 2 jaar bij een afvoer van 1.500 kuub per seconde en daarom nooit betiteld had mogen worden als bergend winterbed.

Wij kregen in dit gebied na de overstromingen van ’93 en ’95, in 1997 eerst noodkades, die enkele jaren later werden opgehoogd tot primaire dijken.

RWS beveelt in haar rapport ‘Verbeteren Systeemwerking Maas’ (2016) de wet- en regelgeving aangepast dient te worden a.g.v. de Beleidslijn Grote Rivieren. We citeren:

‘Als dijkkringgebieden door hogere keringen en beschermingsniveaus blijvend buiten het rivierbed komen te liggen, dan zijn beperkingen voortvloeiend uit het Waterbesluit en de Waterregeling niet langer zinvol. *De hoofdlijn is dat alle gebieden die worden beschermd door een primaire waterkering in de Waterwet met een wettelijke norm van 1:300 of hoger geen winterbed meer zijn*’. Wij sluiten ons hierbij graag aan.

5. Protocollen in de Maas

De Stuurgroep geeft in haar communicatie telkenmale de garantie dat er strakke protocollen gaan komen die exact aangeven wanneer de schuif geopend zal gaan worden (mocht deze er komen). Gesproken wordt van een waterafvoer van 4.700 kuub/seconde. De Stichting SBH heeft grote twijfels bij de houdbaarheid van deze protocollen.

Naast het feit dat protocollen te allen tijde herzien kunnen worden om welke reden dan ook, zijn er situaties denkbaar waarin de protocollen 'in de Maas worden gegooid of verbrand'. De Stuurgroep heeft zelf aan bewoners aangegeven dat de schuif ook opengezet *kan* – en volgens ons met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid *zal* - worden. We schetsen de volgende scenario's waarbij de schuif geheel of gedeeltelijk wordt geopend afwijkend van de protocollen:

- a. Stroomafwaarts staat een dijk op instorten waardoor mogelijk een ander dichtbevolkt gebied onder water zal komen te staan. Van 'hogerhand' zal dan, ondanks dat de waterafvoer onder het 4.700 criterium zit, de schuif gewoon opengezet worden.
- b. Door een scheepvaartongeluk is het mogelijk dat een dijklichaam stroomafwaarts dusdanig is beschadigd dat er een noodsituatie aldaar ontstaat. Dan zal besloten worden de schuif open te zetten om een noodsituatie aldaar te voorkomen.
- c. Ten tijde van hoogwater zal een hacker in het systeem kunnen 'kruipen' en de besturing van de schuif overnemen, eventueel begeleid met een fikse bitcoin eis. De Nederlandse overheid heeft een slechte reputatie op het gebied van de cybersecurity. We verwijzen hiervoor bijvoorbeeld naar het Cybersecuritybeeld Nederland (CSBN) dat jaarlijks wordt opgesteld door de Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding en Veiligheid en waarin wordt geconstateerd dat de 'weerbaarheid niet overal op orde is'.
- d. Naast bedreiging van buitenaf op dit gebied bestaat ook de mogelijkheid dat een medewerker van het Waterschap om wat voor reden dan ook de schuif opent.
- e. In de media duiken met enige regelmaat geluiden op dat het onderhoud aan dijken, stuwen of anderszins te wensen overlaat. Hierdoor dreigt het gevaar dat de schuif bij Gennep gedeeltelijk of geheel wordt opengezet om dit probleem te verlichten.
- f. Als de doorgang voor het water bij de brug tussen Gennep en Oeffelt wordt verbreed dan komt er bij hoogwater een veel grotere hoeveelheid water richting Lob. Deze hoeveelheid water zal dan opgestuwd worden bij de spoorbrug van Mook, die maar een doorvoercapaciteit heeft van 3.000 kuub/seconde. Gevolg kan opstuwing van het water zijn waardoor men zal drukken op de knop om de schuif open te zetten.
- g. Het lijkt vreemd, maar is niet ondenkbaar dat hoogwater van de Waal wordt omgeleid naar de Maas (indien de waterstand van de Maas lager is) en zo geparkeerd wordt in de 'Lob van Gennep'.

Wij kunnen niet in de toekomst kijken. Er kunnen zich nog andere calamiteiten in de toekomst voordoen waardoor de schuif opengezet zal worden.

Enkele van de bovengenoemde scenario's herbergen nog een ander probleem. Een niet vooraf geplande of een situatie die snel handelen vergt brengt de evacuatie van personen, veestapel en goederen aanwezig in het gebied in gevaar. De aanwezigheid van de schuif vergroot daarmee het risico dat 'lobgenoten' lopen.

6. Gegoochel met cijfers

Het Planbureau voor de Leefomgeving schrijft in haar rapportage 'Maatschappelijke ontwrichting en overstromingen' (2014) dat er voor iedereen achter de dijk een basisveiligheid moet zijn. Inmiddels is binnen het Deltaprogramma het begrip 'basisveiligheid' vervangen door 'minimaal beschermingsniveau'. Het vastleggen van normen voor de overstromingskans vindt in Nederland zijn oorsprong in de watersnoodramp van 1953. Oorspronkelijk gold voor alle Nederlanders een overstromingskans met zoetwater van 1 maal in de 1.250 jaar (in het vervolg hanteren we de notatie 1:1.250). In Limburg is deze norm in naar beneden bijgesteld naar 1:250 jaar nu en in 2050 moet die zijn opgehoogd naar 1:300 voor de dan geldende waterstromen in de Maas (zoals vastgelegd in de Waterwet 2017). Ter informatie: aan de overzijde van de 'Lob van Gennepe' (dijkkring 54) geldt de overstromingskans 1:1.250.

Wij hebben kennisgenomen van de definitie van maatschappelijke ontwrichting zoals die is neergelegd in de vergelijking 'risico = kans x gevolg'. We zouden deze formule voor de 'Lob van Gennepe', in het alternatief met de schuif aangepast willen zien, immers je maakt van de kans een grote onzekerheidsfactor (zoals blijkt uit de scenario's uit de voorgaande paragraaf). We stellen voor om de parameter kans op 1 te stellen, waardoor het risico voor inwoners en bedrijven in dit gebied enorm zal zijn, mede door het feit dat de gemiddelde waterhoogte in het gebied 2 meter zal zijn, het water geruime tijd geparkeerd zal worden, waardoor de schade enorm zal zijn.

De Stuurgroep kiest in de NRD voor 3 kansrijke alternatieven (zie paragraaf 2). Twee daarvan worden 'schamel' weggezet met een overstromingskans van 1:300, de onbetwiste winnaar is het alternatief met de schuif met een kans van 1:3.000. De Stuurgroep onderbouwd deze kans niet, maar gebruikt hem te pas en te onpas om 'zieltjes te winnen'. Formeel komen wij deze kans van 1:3.000 voor het eerst tegen in de notitie van bureau Pels Rijcken (13 december 2019). In gesprekken met vertegenwoordigers van de Stuurgroep kunnen of willen zij desgevraagd een onderbouwing niet geven. De enige die wel een onderbouwing van de overstromingskans van 1:3.000 probeert te geven is een particulier (ex medewerker RWS) in september 2019. Hij maakt evenwel een aanname die niet strookt met het door de Stuurgroep gepresenteerde schuifalternatief. Letterlijk citaat: '*....Indien de inlaatsluis om welke reden dan ook toch een keer bij een lagere afvoer opengaat, of door technische defecten niet meer gesloten kan worden, zal de waterveiligheid in LvG nooit minder worden dan de wettelijke norm van 1/300, omdat de inlaatdrempel van de sluis op of boven het niveau van de wettelijke norm zal komen te liggen*'.

Het is bevreemdend dat de Stuurgroep zelf niet met een onderbouwing van de norm komt, maar zich laat inspireren of influisteren door een buitenstaander!

Voor de volledigheid noemen we de kans die de dijkgraaf tijdens de presentaties mondeling gaf van 1:500 jaar bij het schuifalternatief.

Je moet dus blijkbaar de Stuurgroep op haar mooie blauwe ogen geloven? Of roeien met de riemen die je hebt. Wat we namelijk wel hebben is een mooie tekening van de schuif op internet en in het Topicmagazine waarin de hoogte van de huidige situatie (1:250), de hoogte van de reguliere dijk (1:300) en de hoogte van de verbindende dijk met schuif (1:3.000) is ingetekend. De meetlat erbij geeft een verschil van 3mm aan tussen de huidige dijk en de normdijk: met een afname in de overstromingskans van 50 jaar. Diezelfde meetlat laat een verschil zien van 3mm tussen de normdijk en de schuifdijk: met een afname in de overstromingskans van 1:300 naar 1:3.000.

De conclusie uit bovenstaande redenering is dat 1:3.000 een marketingtool is en vooralsnog elke feitelijke onderbouwing mist. Bovendien zijn wij van mening dat je sowieso bij de schuifvariant niet mag spreken van een overstromingskans, omdat die grotendeels door menselijk handelen wordt bepaald.

Dan is er nog iets anders. Het RIVM constateert in haar rapport 'Risico's in bedijkte termen' dat: 'de waterkeringen die Nederland beschermen tegen overstroming vanuit de zee of de rivieren nog nooit zo sterk zijn geweest, waarmee de kans op overstroming van delen van het land, en daarmee het individueel risico van overlijden, sinds 1953 sterk is verminderd'.

Iedereen krijgt tenminste een beschermingsniveau van 10^{-5} per jaar, dit betekent dat de kans op overlijden van een individu ten gevolge van een overstroming niet groter mag zijn dan gemiddeld 1 keer in de 100.000 jaar. Met de schuifvariant kan dit minimale beschermingsniveau niet langer worden gegarandeerd (zie hiervoor ook paragraaf 5). Dit lijkt ons specifiek een punt waar de MER-commissie aandacht aan dient te besteden.

7. Ontspringt de Maas in Nederland?

De Maas ontspringt als 'La Meuse' in Frankrijk op het plateau van Langres. De totale lengte van de Maas is 935km. Het stroomgebied in Nederland is 196km (21% van het totaal). Een extreem hoog waterpeil van de Maas is naar onze opvatting niet alleen de verantwoordelijkheid van Nederland. De Europese Unie heeft op aangeven van de Europese Commissie in 2007 de 'overstromingsrichtlijn' (2007/60/EG) aangenomen om de preventie van, bescherming tegen en paraatheid bij overstromingen binnen en tussen lidstaten op stroomgebiedniveau (bij de Maas zijn dit Frankrijk, België en Nederland) te coördineren.

Enkele belangrijke citaten:

'Het is haalbaar en wenselijk het risico van negatieve gevolgen van overstromingen, met name voor de gezondheid en het leven van de mens, het milieu, het cultureel erfgoed, de economische bedrijvigheid en de infrastructuur te verminderen, waarbij moet worden aangetekend dat de daartoe getroffen maatregelen alleen effect kunnen sorteren indien zij zoveel mogelijk in het hele desbetreffende stroomgebied worden gecoördineerd'.

'Het solidariteitsbeginsel is van groot belang in het kader van het overstromingsrisicobeheer'.

Een aanbeveling wordt niet genoemd in de overstromingsrichtlijn: het opzettelijk onder water zetten van een bewoond gebied om het elders droog te houden.

Overstromingen kunnen het best worden aangepakt op stroomgebiedniveau door middel van een pakket maatregelen dat het volgende omvat: beperking van de afstroming, vertraging van de rivierstroming, opvang van overstromingen in natuur- en landbouwgebieden, bescherming van kwetsbare zaken en voorkoming van ergere overstromingen stroomafwaarts, zoals de overstromingsrichtlijn vereist.

Wij pleiten ervoor dat de Nederlandse overheid samen met Frankrijk en België op zoek gaat naar oplossingen om extreem hoog water in het gehele stroomgebied te voorkomen. Dat zou bijvoorbeeld uitgedrukt kunnen worden in een maximaal toegestane aantal kubieke meters per seconde dat de Maas bij binnenkomst in Nederland heeft (bijvoorbeeld 3.000 kuub/seconde).

In een evaluatie van de 'overstromingsrichtlijn' door de Europese Rekenkamer in 2018 (QJAB18024NLN) wordt dit enkele keren gevisualiseerd met behulp van plaatjes van dorpjes die door massieve dijken worden beschermd.

Het bevreemdt ons dat de 'Lob van Gennep' door de Stuurgroep als een losstaande entiteit wordt gezien. Losstaand van het stroomgebied van de Maas in Nederland en losstaand van het stroomgebied in België en Frankrijk. Daarom pleiten we ervoor dijkkring 54 onder te brengen in het Integraal Riviermanagement, met de expliciete opdracht te zoeken naar een oplossing waarbij onevenredig grote groepen inwoners en bedrijven worden ontzien. Ter stimulering geven we de Stuurgroep het advies om eens langs de gehele Maas te fietsen om wellicht met grote verbazing te constateren dat er veel gebieden zijn waar water beter geparkeerd kan worden dan in de 'Lob van Gennep'.

8. De noodzaak van het potje

De vraag die men zich zal moeten stellen of het inzetten van de ‘Lob van Gennepe’ als noodoverloop- of retentiegebied effectief zal zijn in de toekomst. In dit kader verwijzen we tevens naar de zienswijze van ir. H.J.G. van Heel uit Ven-Zelderheide (zie bijlage 1).

Laten we als uitgangspunt het rapport van de commissie Boertien nemen. Deze commissie komt tot de conclusie dat het aanleggen van bergingsgebieden op basis van grondige studie categorisch afgewezen moet worden. Zij komt tot de aanbeveling om de capaciteit van de Maas te vergroten door verbetering van het stroomprofiel en ruwheid te bereiken door meer diepte in de bedding, hogere dijken en betere stroomlijning. Deze aanbevelingen zijn door het Kabinet in 1996 onverkort overgenomen. Wij voegen hieraan toe dat een betere doorstroming ook bereikt kan worden door het wegnemen van flessenhalzen (te beginnen bij de monding) en waar mogelijk en/of noodzakelijk de rivier te verbreden. Daarbij natuurlijk opgemerkt dat hierdoor geen nieuwe flessenhalzen worden gecreëerd.

Ondanks dit verstandige besluit heeft rond 2000 de commissie Noodoverloopgebieden, beter bekend als de commissie Luteijn, onderzoek gedaan naar nut en noodzaak van noodoverloopgebieden. Luteijn geeft in het advies aan dat ‘...noodoverloopgebieden veilig en effectief moeten zijn. Gebieden met een grote bevolkingsdichtheid zijn daarom op voorhand uitgesloten’.

Bij het onderzoek naar effectiviteit en veiligheid van potentiële noodoverloopgebieden hanteerde de commissie vier criteria:

- sociaal-maatschappelijke aspecten, zoals aantasting van de leefomgeving en omvang van de bevolking (deze moeten volgens de commissie het zwaarst wegen: voor 40%);
- de aanwezigheid van objecten die bij overstroming een risico voor de omgeving vormen, zoals een chemische fabriek;
- economische effecten, met name economische schade als gevolg van inundatie van het gebied;
- gevolgen voor landschap, natuur en cultuurhistorie.

Uiteindelijk kwamen in 2000 drie gebieden langs de Maas in aanmerking om ingezet te worden als noodoverloopgebied, te weten de Beerse Overlaat (bergingscapaciteit 370 miljoen kuub), het Julianakanaal (30-40 miljoen kuub) en het Land van Maas en Waal (275-300 miljoen kuub). Destijds is de ‘Lob van Gennepe’, dat toen al de *juridische* status als bergingsgebied had, niet door de zeef van veiligheid en effectiviteit gekomen. Ter informatie: de maximale bergingscapaciteit van ons gebied is maximaal slechts 40 miljoen kuub.

In 1995 is er in korte tijd 2 miljard kuub water door de Maas gestroomd bij een maatgevende afvoer van iets meer dan 3.000 kuub/seconde. De Stuurgroep geeft aan dat de schuif pas geopend wordt bij een afvoer van 4.700 kuub/seconde. Als zich bij deze afvoer dezelfde situatie zou voordoen als in 1995 dan zou dit neerkomen op een totale waterhoeveelheid van iets meer dan 3 miljard kuub water. Als we hier de capaciteit van de ‘Lob van Gennepe’ tegenover plaatsen dan mag je spreken van de spreekwoordelijke ‘druppel op de gloeiende plaat’. Met andere woorden de capaciteit van de ‘Lob van Gennepe’ schiet mijlenver tekort.

Daarbij komt ook dat niet elke hoogwater de klassieke sinusvorm zal hebben waar in berekeningen stevast van wordt uitgegaan. Bovendien zal de factor tijd een essentiële rol spelen bij de effectiviteit van de inzet van de ‘Lob van Gennepe’ als noodoverloop- of retentiegebied. In dit kader verwijzen we naar de Oplegnotitie Retentiewerking Maas (31 maart 2015). Daarin staat dat retentie in beginsel een effectieve methode is om waterstanden te verlagen, maar de effectiviteit afhankelijk is van de

grootte van het gebied, de inlaatconstructie, de vorm van de hoogwatergolf, etcetera. Letterlijk schrijft men vervolgens 'In het licht van de nieuwe normeringssystematiek kan retentie echter wel eens minder effectief zijn'. De onderzoekers simuleren vervolgens het afvoerverloop met inzet van de 'Lob van Gennep'. Zij constateren dat door de vorm van de GRADE-golven het retentiegebied eerder vol zit dan gedacht en de afvoer stijgt en de waterstand benedenstrooms toeneemt. Tenslotte concluderen ze dat – indien uitgegaan wordt van een standaardgolf – het effect van het retentiegebied met ongeveer 35% wordt overschat, waardoor in feite het effect van de inzet van de 'Lob van Gennep' niet de beoogde 16cm, maar slechts – in het meest gunstige geval – 11cm zal zijn.

Dit wettigt onze opvatting dat het inzetten van de 'Lob van Gennep' als retentiegebied en/of noodoverloop ten zeerste is af te raden. Het is gewoonweg niet effectief, niet in haar capaciteit en niet in haar functionaliteit om te komen tot een afdoende waterdaling. Daarenboven is het waterstand verlagend effect van de inzet van de Lob slechts tijdelijk. Nadat het gebied is volgelopen bestaat het hydraulisch niet meer. Deskundigen geven tevens aan dat je een noodoverloopgebied 'precies op het juiste tijdstip' moet inzetten. Te vroeg of te laat zal de effectiviteit ervan minimaliseren. Wij vragen ons af of er überhaupt voldoende kennis voorhanden is om in een noodsituatie, waarin er behoorlijke druk op de ketel staat, men in staat is de juiste beslissing op het juiste moment te maken.

Kortom de 'Lob van Gennep' als noodoverloopgebied is onvoldoende, hetgeen ook door de commissie Boertien wordt geconcludeerd op basis van uitvoerige studie: overloopgebieden zijn niet van betekenis, zorg dat het water zo snel en effectief mogelijk wordt afgevoerd naar de plek waar het hoort, de riviermonding!

De commissie Luteijn adviseert in haar rapportage om een deel van de Beersche Overlaat als noodoverloopgebied aan te wijzen, met een bergingsvolume van tenminste 100-150 miljoen kuub. Zij gaat er vervolgens vanuit dat naast Den Bosch, Cuijk, Oss en Grave ook de grotere woonkernen in het betreffende gebied zijn beschermd. Nota bene ging RWS er in haar rapport 'Verbeteren Systeemwerking Maas' (2016) er nog vanuit dat in de 'Lob van Gennep' ook de woonkernen beschermd zouden worden door dijken.

9. De gevolgen van het openen van de schuif voor inwoners

De exodus.

Tijdens de informatiebijeenkomsten van de 'Lob van Gennep' is het doomsday scenario geschetst. In het kort komt dat neer op: wij geven een signaal als we de schuif open gaan zetten en dan bent u verplicht binnen 24 uur een veilig heenkomen te zoeken. Punt. De Stuurgroep noemt dit 'zelfredzaamheid', een woord dat tegenwoordig bij een terugtrekkende overheid op veel terreinen in zwang is geraakt. Wij zouden het eerder willen omschrijven 'pak je koffers en zoek het verder de komende maanden zelf maar uit'. De vraag die aan de orde is: onder wiens verantwoordelijkheid wordt die schuif opengezet en zet je meer dan 7.000 mensen en vele bedrijven onder water? Vluchten voor het handelen van overheid die kennelijk op deze wijze bewust haar inwoners in gevaar brengt? Bij elk hoog water, op wat voor moment dan ook kan die schuif opengezet worden (zie paragraaf 5). Nu is er sprake van: we weten het pakweg twee dagen van tevoren en kunnen het volk sommeren het gebied (lees al hun hebben en houden) te verlaten. Mensen maakt voort! Den Bosch wil droge voeten houden en daarom gaan we hier het gebied onder water zetten. Het is niet realistisch om aan te nemen dat elke inwoner precies weet wat er moet gebeuren en ook bereid is hiernaar te handelen. Het is ook niet ondenkbaar dat mensen zich zullen verzetten tegen de ontruiming van het gebied, zoals ook destijds door inwoners van de Ooijpolder naar voren is gebracht. Het zal interessante beelden opleveren in de nationale en internationale media: het leger dat mensen wegsleept uit hun woning.

Waar moet je naartoe?

De overheid dwingt dus om mensen elders hun heil te zoeken. De vraag is of het reëel is om dit van eenieder te verwachten. Bij wie kan men terecht? Niet iedereen heeft familie of vrienden die de deur openzetten. Regelt de overheid accommodatie in de vorm van een hotel of vakantiepark, of worden ze opgehokt in sportzalen? En wie vergoed de kosten? En hoe zit het met schoolgaande kinderen of met mensen met een beperking? En wat als er een virus rondwaart?

En kun je überhaupt nog terug?

Het antwoord hierop is afhankelijk van de hoogte van het water dat instroomt en de tijd die het water in het gebied zal blijven staan. Naarmate een woning langer onder water staat neemt de kans toe dat er structurele schade zal optreden. Er bestaat volgens deskundigen zelfs een gerede kans dat de woning herbouwd dient te worden. In ieder geval zullen de kosten onafzienbaar zijn. In het ergste scenario komen de directe en indirecte kosten voor woningen, bedrijven en infrastructuur uit op een bedrag tussen 5 en 10 miljard euro. Wij verwachten dat de MER-commissie deze kosten onderdeel laat zijn van hun beslissing. Een ding is wel duidelijk: een door de overheid geplande overstroming met een dergelijke omvang zal zorgen voor een grote maatschappelijke ontwrichting.

Het aanwijzen van een gebied als noodoverloop- of retentiegebied zal onherroepelijk een waardedaling van het onroerend goed met zich meebrengen. Ook deze kosten zouden naar onze opvatting onderdeel moeten zijn van het takenpakket van de MER-commissie.

10. De gevolgen van het openen van de schuif voor het bedrijfsleven

In de 'Lob van Gennep' zijn vele middelgrote en kleine ondernemingen gevestigd. In Milsbeek staan twee grote bedrijven 'Emons Group B.V.' en 'CNC Grondstoffen B.V.'. Emons heeft in totaal 700 mensen in dienst en heeft als kernactiviteit logistiek. CNC produceert grondstoffen voor de champignonteelt. Daarnaast zitten er in het gebied landbouwbedrijven van verschillende aard. Indien de 'Lob' actief ingezet wordt als noodoverloop- of retentiegebied komen alle bedrijven onder water te staan voor langere tijd (4-6 maanden). Voor het overgrote deel van de bedrijven zou dit neerkomen op een faillissement. Dit zou dan ook weer zijn effect hebben op bedrijven die afhankelijk zijn van de bedrijven in het getroffen gebied. Zo is de CNC voor 50% verantwoordelijk voor toelevering van grondstoffen aan de champignontelers, hetgeen neerkomt op een zestigtal telers die dan geen champignons meer kunnen telen. Dit is het directe effect van het openzetten van de schuif. Maar er schuilt nog een ander gevaar. Onze stellige verwachting is dat, als die schuif er komt, veel bedrijven zich zullen herbezinnen op hun vestigingslocatie en ofwel geheel of gedeeltelijk zich elders gaan vestigen. De economische situatie in de regio krijgt hierdoor een flinke klap. Onze opvatting: een overgroot deel van de ondernemers spreekt zich uit tegen de schuif. Een ondernemer '...alle bedrijfsleven, groot en klein, zal failliet gaan...'. Wij ondersteunen de eis van de ondernemers. Er zijn oplossingen die vele malen beter zijn dan een schuif in de dijk (daarover later meer). Het valt ons op dat in de voorhanden liggende onderzoeken dit aspect niet is meegenomen in de overwegingen om te komen tot een gefundeerde keuze en de mogelijke gevolgen van de keuzes die gemaakt zijn.

Hoe zit het met de werknemers die van hun werkplek zijn verstoten? En wat te doen met de kleine zelfstandigen? Bijzonder probleem hebben de agrariërs. Neem je als kippenboer 240.000 kippen onder de arm? En hoe verplaatst een varkensboer zijn 2.400 varkens?

Toen destijds door de commissie Luteijn de Ooijpolder in beeld werd gebracht als mogelijk noodoverloopgebied heeft de Provincie Gelderland en de KvK-Rivierenland opdracht aan WL/Delft Hydraulics gegeven om de gevolgen van eventuele uitvoering van de plannen in kaart te brengen. Een woordvoerder van de KvK sprak destijds zijn zorg uit over het uitblijven van investeringen in de aangewezen mogelijke noodoverloopgebieden, met waarschijnlijk negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid. Het is aannemelijk dat het imago van het bedrijfsleven bij voortzetting van het maken van plannen om een schuif in de dijk te plaatsen achteruit zal hollen. Als de schuif er eenmaal is zullen investeringen uitblijven en bestaat er een gerede kans dat bestaande bedrijven hun heil elders gaan zoeken om. Wij verzoeken de MER-commissie onderzoek naar deze situatie te laten doen en de resultaten daarvan mee te laten wegen in hun aanbeveling.

11. De gevolgen van het openen van de schuif voor de natuur

Gezien de potentiële gevolgen behoren overstromingen tot de ergste rampen die Nederland kunnen treffen (Planbureau voor de Leefomgeving).

Mocht de schuif opengezet worden en ons gebied door inundatie te maken krijgt met overstroming dan zijn er voor de gevolgen verschillende factoren van belang: de verblijftijd van het water, de thermische en chemische stratificatie, de opname door biota, de hoeveelheid sedimentatie en de chemische samenstelling van het rivierwater en meegevoerde slib. Onder invloed van het rivierwater verandert het ecosysteem van een niet overstroomd gebied ten tijde van een overstroming, waarna het herstel lange tijd zal duren. Deze hersteltijd is afhankelijk van de intensiteit en de duur van de overstroming. Ofwel in gewone mensen-terminen: een gebied dat je laat instromen met water en dat enige tijd (de Stuurgroep heeft wel eens het woord maanden laten vallen) parkeert zal niet alleen een verwoestende werking hebben op alle gebouwen, maar ook op de natuurwaarden in dit gebied. In het ergste scenario zal het overgrote deel van de huizen en gebouwen herbouwd moeten worden. Maar ook de overige infrastructuur zal eronder lijden: nutsvoorzieningen, wegen, aankleding van de openbare ruimte, etc. Maar het is ook de natuur en leefbaarheid in het gebied dat enorme schade zal ondervinden. Groen zal afsterven, grijs gaat kapot. Grote zorg is bovendien de samenstelling van de sedimentatie die achterblijft. Studies hebben aangetoond dat inundatie als gevolg heeft dat chemische vervuilde sedimenten achterblijven in het gebied met daarin voornamelijk zware metalen (zoals cadmium, nikkel en lood) en overige giftige stoffen (zoals kankerverwekkende pcb's en pak's). Niet voor niets worden de grote rivieren niet meer als 'vanouds' uitgebaggerd, men kan nergens naar toe met datgene wat men opvist. Ook de commissie Luteijn signaleert het probleem bij het inzetten van de schuif: '....deze inlaat heeft een geconcentreerde instroming en uitstroming. Voordeel is dat deze inlaat, waarvan de schuiven een deel van de waterkering vormen, ook als uitlaatwerk dienst kan doen. Nadeel is dat er relatief veel sediment het bekken wordt ingebracht'. Wij weten niet of de schuif waarvan de Stuurgroep droomt tevens voorzien wordt van een uitlaatvoorziening. Tenslotte zullen achtergebleven vee, overige dieren en overstroomde riolen ernstig bijdragen aan contaminatie in het gebied.

Wij verzoeken de MER-commissie een onderzoek te laten verrichten naar de gevolgen van het openen van de schuif voor de natuur en het leefmilieu.

12. Het juridische steekspel

in paragraaf 4 gaven we al aan dat dit gebied ten onrechte in 1996 juridisch is bestempeld als winterbed met een bergende functie. Daaropvolgend is een aantal malen geprobeerd deze juridische titel van het gebied af te laten halen. Jammer genoeg vooralsnog zonder resultaat.

Wat naar onze indruk hierin een rol moet spelen is dat de Stuurgroep het steevast heeft over 'het verbeteren van de waterbergende functie van het gebied'. Maar de feitelijke situatie bij het inzetten van een schuif is anders. Het ophogen van de dijken in samenhang met een schuif in de dijk, die je inzet op het moment dat het jou goeddunkt, maakt dit gebied tot een noodoverloop- of retentiegebied. Daarmee maak je het gebied onderdeel van het waterbeheersysteem. Indien ervoor wordt gekozen om een watersysteem op orde te krijgen door middel van het aanwijzen van een noodoverloop- of retentiegebied, is dat een bewuste beleidskeuze van een overheidsorgaan (het Waterschap). Uit het voorgaande concluderen we dat het aan gebied 'Lob van Gennep' een andere bestemming toegekend gaat worden dan de huidige bestemming als waterbergend wintergebied. Wanneer het lukt een aanwijzing als noodoverloop- of retentiegebied ook planologisch ingepast te krijgen door middel van een wijziging of vrijstelling van een bestemmingsplan, dan kunnen gebruiksbeperkingen ontstaan die onder het voorheen geldende bestemmingsplan niet golden. Dit kan een waardedaling opleveren van de betrokken onroerende zaken (vermogensschade).

De consequentie van de inzet van een gebied als noodoverloop.

De oplettende lezer zal inmiddels wel begrepen hebben dat de stichting SBH geen voorstander is van het schuifalternatief en de juridische titel als waterbergend gebied zo snel mogelijk gewijzigd wil zien. Toch willen we kort toelichten hoe de verantwoordelijkheden liggen ten aanzien van de schade die wordt veroorzaakt door het openzetten van de schuif.

Gebruik van de 'Lob van Gennep' als noodoverloop- of retentiegebied brengt z gezegd met zich mee dat het deel zal gaan uitmaken van het waterbeheerssysteem. Als een gebied daadwerkelijk onder water wordt gezet, is schade welhaast onvermijdelijk. Het inzetten van een gebied voor waterberging is een verantwoordelijkheid van het waterschap als waterbeheerder. Het gebied maakt deel uit van zijn waterbeheerssysteem en hij bepaalt op welke wijze en met welke instrumenten of maatregelen hij de beheerstaak vervult. Ook hier weer heeft een waterschap juridisch gezien beleidsvrijheid. Als het daarvoor gegronde redenen kan aanvoeren, is het inzetten van de gebieden niet onrechtmatig, mits het op zorgvuldige wijze gebeurt. Indien mogelijk, moet het waterschap bijvoorbeeld waarschuwen dat er overlast op komst is, zodat getroffen belanghebbenden nog de mogelijkheid hebben schadebeperkende maatregelen te treffen. Soms kunnen schadebeperkende maatregelen ook van de waterbeheerder zelf worden verwacht. Voorzover de geleden schade onevenredig is, komt deze voor vergoeding in aanmerking. Een bestuursorgaan moet immers bij zijn optreden alle betrokken belangen tegen elkaar afwegen en de voor een of meer belanghebbenden nadelige gevolgen mogen niet onevenredig zijn in verhouding tot de met het besluit te dienen doelen, anders wordt het besluit alsnog onrechtmatig (art. 3:4 jo art. 3:1 lid 2 Awb). De eventuele aansprakelijkheid ligt bij de waterbeheerder, aangezien de beslissing een noodoverloop- of retentiegebied in te zetten onderdeel uitmaakt van de wijze waarop hij zijn waterbeheerstaak verkiest te vervullen. Het waterschap heeft dus de plicht de schade die zij berokkent te vergoeden op grond van het beginsel van de 'égalité devant les charges publiques'.

De Stuurgroep heeft Pels Rijcken een onderzoek laten uitvoeren over de mogelijkheden van schadevergoeding bij overstroming door extreem hoog water. Zij geven bij het schuif alternatief aan dat 'Die feitelijke handeling kwalificeert als rechtmatige uitoefening van een taak of bevoegdheid door de waterbeheerder. Schade als gevolg daarvan valt in beginsel onder het nadeelschaderegime van artikel 7.14 van de Waterwet'. Het bewust onder water zetten van een gebied om stroomafwaarts de schade te beperken sluit aan bij het reeds voornoemde egalité-principe. In de

conclusie van de ‘notitie’ van Pels Rijcken komt langzaam de opdrachtgever in zicht (Stuurgroep): ‘Het bestaande (?) juridisch kader kent geen eenduidig antwoord op de vraag of er recht bestaat op schadevergoeding bij overstroming van de lob’. Verder trekken ze mistwolken op ‘er spelen leerstukken een rol die nog niet zijn uitgekristalliseerd in de jurisprudentie daar waar het gaat om overstromingsschade’. Nou volgens ons geldt dan de wet die geschreven is en waar ze zelf aan refereren (artikel 7.14 Waterwet). In opdracht van, of ten faveure van, komt het bureau Pels Rijcken met de aanbeveling om ‘juridische discussies op de vierkante centimeter te voorkomen’ gebruik te maken van de Wts (Wet tegemoetkoming Schade bij rampen), een wet waarmee mensen in dit gebied afgescheept worden met een fooi in tegenstelling waarmee ze – ook in woorden van dit bureau – op gepaste wijze worden gecompenseerd. Daarmee geeft Pels Rijcken impliciet het advies aan de Stuurgroep om op de stoel van de rechter te gaan zitten. Als opdrachtgever zou ik mijn geld terugvragen voor een dergelijk advies.

In dit kader is het interessant om er de definitie die de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid hanteert erbij te halen. ‘Een ramp is een zwaar ongeval of een andere gebeurtenis waarbij het leven en de gezondheid van veel personen, het milieu of grote materiële belangen in ernstige mate zijn geschaad of worden bedreigd, en waarbij een gecoördineerde inzet van diensten of organisaties van verschillende disciplines is vereist *om de dreiging weg te nemen of de schadelijke gevolgen te beperken*’. Het openzetten van de schuif valt ons inziens in het geheel niet te kwalificeren als een ramp (zoals in de hiervoor genoemde definitie), maar als een bewuste handeling van de overheid met ‘rampzalige’ gevolgen. Als je iemands huis in brand steekt, omdat dat bijvoorbeeld je vrije uitzicht belemmert, dan zal de eigenaar alle kosten op jou verhalen.

U zult inmiddels wel begrijpen dat wij tegen de schuif zijn. Ons juridisch betoog lijkt opeens een andere weg in te slaan. Natuurlijk zullen we eerst alle rechterlijke mogelijkheden op landelijk en Europees niveau benutten om de bouw van de schuif tegen te houden. Mocht deze weg uiteindelijk doodlopen dan willen we alle directe en indirecte schade per convenant geregeld hebben, conform bijvoorbeeld het Convenant gevolgschade De Ronde Hoep. Daarin wordt gesteld dat ‘Het Waterschap alle verantwoordelijkheid draagt voor gevolgschade door inundatie van de Ronde Hoep’. (RH: inlaten van maximaal 2,4 miljoen kubieke meter water in een gebied met enkele tientallen gebouwen!).

Belangrijk in dit kader is het om u te wijzen op een recente uitspraak van de Hoge Raad. Op 19 juli 2019 stelt de Hoge Raad, het hoogste Nederlandse rechtscollege, dat de staat, naast de NAM indirect aansprakelijk is voor schade als gevolg van gaswinning. En dan heeft de Hoge Raad het niet over een tegemoetkoming van de schade, maar over een volledige compensatie.

Dit juridische verhaal zien we veel eerder als een signaal naar de minister van Infrastructuur en Waterstaat. Laat in uw beslissing het schadebedrag bij het openen van de schuif sterk meewegen, onze globale inschatting is dat dit tussen 5 en 10 miljard Euro zal zijn: bijna 3% van de Rijksbegroting.

13. Het alternatief

In eerste instantie presenteerde de Stuurgroep 6 alternatieven. Inwoners en groepen hebben vervolgens alternatieven aangedragen. Alle aangedragen alternatieven zijn op oneigenlijke motieven van tafel geveegd (zie paragraaf 1). Wij vermoeden dat de Stuurgroep bevangen is door tunnelvisie omdat zij krampachtig vasthouden aan het door henzelf bewierookte alternatief met de schuif. In ieder geval wijst alles in die richting: in de schriftelijke en mondelinge communicatie, in het opwerpen van de – niet onderbouwde - hoogste mate van veiligheid bij het alternatief schuif. Maar met name door het terzijde schuiven van alternatieven die zelfs een grotere bergingscapaciteit op zouden leveren dan de schuifvariant. De Stuurgroep denkt niet over de grenzen van de ‘Lob van Gennep’ heen, behalve – paradoxaal genoeg - als het gaat om gebieden in de benedenloop van de Maas te behoeden voor overstroming.

Wij betreuren deze opstelling van de Stuurgroep en presenteren het meest ‘kansrijkste’ alternatief, zoals dat door onze technische werkgroep (de heren Cremers, Hoeven en Verheijen) in een studieplan is uitgewerkt. Dit plan treft u aan in de bijlage (2) en komt er kort op neer dat de Maasplassen worden ingezet als bergings- of noodoverloopgebied bij hoogwater. De capaciteit van de Maasplassen is een veelvoud van de capaciteit van de ‘Lob van Gennep’.

14. Wat is er anders dan twintig jaar geleden?

Op het moment dat deze paragraaf geschreven wordt klinkt de Canto Ostinato van Simeon ten Holt. Een bijna drie uur durende compositie van een hedendaagse 'minimal music composer' uit Nederland. En dan komen vanzelf momenten van contemplatie en duiding.

De plannenmakers uit de tijd, na de voelbare overstromingen van '93 en '95, voelden de noodzaak om dat nooit meer te laten gebeuren. En dan ga je creatief denken, met als mogelijke uitkomsten:

- Laisser-faire, laisser-allez: laat het maar gebeuren en dan zien we dan wel.
- Versnelde afvoer: neem alle obstakels weg en laat het rivierwater zo snel mogelijk gaan waar het van oudsher belande: de Noordzee.
- Verzekeren: elk jaar dat het niet plaatsvindt een vast bedrag in de pot om mensen schadeloos te stellen als het ergens in Nederland gebeurt.
- Dijken verhogen en versterken: hetgeen met zich mee brengt dat je afscheid neemt van noodoverloop- of retentiegebieden (commissie De Boer 2003).
- Rivierverruiming: geef - daar waar het kan - ruimte aan de rivier, en snoep het er niet af. Er komt water door de rivieren en dat zal eerder toenemen dan afnemen. En als je de ruimte inperkt - zoals destijds bij de Beersche Overlaat met 50% - dan snij je jezelf in de vingers, en ga je op zoek naar andere reservoirs voor water.
- Retentie en noodoverloop. Hetgeen neerkomt op het opofferen van enkele gebieden, al dan niet met flankerende beschermingsmaatregelen voor woonkernen.

Boeiend om deze laatste vindingrijkheid erbij te halen met betrekking tot de immens mooie Ooijpolder. In eerste instantie werd over de Ooijpolder nog gesproken als 'calamiteitenpolder', vervolgens werd een neutraler klinkende naam als 'noodoverloopgebied' of 'gecontroleerd overstroomd' gebruikt. Een 'calamiteit' kan zich zomaar dagelijks voordoen, 'nood' daarentegen klinkt al veel verder weg en 'gecontroleerd' geeft een veilig gevoel. Een spel met woorden, waarvan de betekenis eigenlijk hetzelfde is in zijn consequenties.

Begin 2000 stonden de kranten er vol mee: er zouden 'calamiteitenpolders' voor 'gecontroleerd overstroomd' bij extreem hoog water in de rivieren worden aangewezen (bijeenkomst Slot Loevestein, 28 februari 2000). Want als je tientallen jaren bezig bent met het inperken van de ruimte voor de rivier, dan wordt je op enig moment – zo verwoordde men het destijds – gedwongen tot het zoeken naar oplossingen, waarvan RWS vooral dacht aan binnendijkse.

Na Loevestein werd er een lijst opgesteld van 'zoekgebieden voor noodoverloop' (opvallend is dat de 'Lob van Gennep' destijds *zelfs* op de longlist ontbrak). De Beersche Overlaat is in het kader van de onderhavige zienswijze natuurlijk het meest voor de hand liggend om als casus te gebruiken, maar de Ooijpolder geeft aan dat actie resultaat en tevredenheid kan scheppen bij waterbergers en bewoners. Desalniettemin verwijzen we naar studies die aangeven dat de Beersche Overlaat in vele opzichten een betere optie is als je zoek naar een noodoverloopgebied voor de Maas (maar blijkbaar is het decreet uit 1942! waarin de Overlaat werd gesloten in beton gegoten).

De les die uit '93 en '95 werd getrokken was: dit nooit meer. En dan opeens – out of the blue - de discussie over het aanwijzen van noodoverloopgebieden. Een radicale beleidswijziging met mogelijk grote gevolgen voor bepaalde gebieden. Professor Wybrand van Ellen 'Dan moeten er wel zeer sterke argumenten worden aangevoerd om de noodzaak hiervan overtuigend duidelijk te maken. Het gaat hier ten slotte om het opzettelijk onder water zetten van gebieden waar mensen wonen en werken'. In het voorgaande hebben we kritische tonen geplaatst bij de argumentatie die de Stuurgroep aanvoert bij het aanwijzen van de 'Lob van Gennep' als noodoverloop- of retentiegebied:

een beperkte waterdaling van 11cm, als je het op het juiste tijdstip doet, heeft niets te maken met het veiliger maken van dit gebied en waarschijnlijk evenmin voor gebieden benedenstrooms.

Verder met de Ooijpolder, de bofkonten. In opdracht van enkele gemeenten onderzocht een wetenschapper van de Technische Universiteit Delft (Het noodoverloopgebied: airbag of luchtzak?; de Boer 2003) nut en noodzaak van noodoverloop. De Boer: 'Noodoverloopgebieden kunnen op deze wijze noch nodig, noch nuttig en al helemaal niet urgent zijn'. Beter is het volgens hem om een risicodiscussie te voeren, te compartimenteren, en de historische ongelijkheid van bescherming te verminderen of weg te nemen, door bijvoorbeeld dijkverhoging.

Ook het Milieu- en Natuurplanbureau, onderdeel van het RIVM, uitte in 2004 kritiek op het inzetten van noodoverloopgebieden. Zij plaatsten vraagtekens bij het onderscheid tussen structurele (normhandhavende, schadevoorkomende en beperkende) en niet-structurele maatregelen (ter opvang van het restrisico, beperking van de schade en slachtoffers elders). Het rapport bepleit andere maatregelen waaronder, naast dijkverhoging, compartimentering van dijkkringgebieden, regulering van het ruimtegebruik en hoogwaterbestendig bouwen.

Ook het onafhankelijke bureau HKV Lelystad (nu HKV Lijn in Water) concludeerde in 2003 dat noodoverloop te duur en te weinig effectief was.

Met deze rapporten onder de arm en met name door de steun van lokale, regionale en landelijke politiek is het Hoogwaterplatform uiteindelijk gelukt om de noodoverloopplannen voor de Ooijpolder en Rijstrangen te laten sneuvelen (motie Lith-Boelhouwer, Tweede Kamer 2005).

De Stichting SBH heeft zich tot doel gesteld om, in navolging van de Ooijpolder, het voornemen tot het gebruik van de 'Lob van Gennep' als noodoverloop- of retentiegebied met alle middelen tegen te houden. Nut, noodzaak en urgentie ontbreken. Beter ten halve gekeerd, dan ten hele gedwaald.

15. Samenvatting

Een samenvatting van het voorgaande is lastig omdat dit eigenlijk al een samenvatting is. We zetten de kern op een rij (niet hiërarchisch).

- De overheid dient een bewoond gebied niet voor de berging van water in te zetten.
- De juridische titel (sinds 1996) als zou de 'Lob van Gennepe' als winterbed met een bergende functie, moet worden herzien. RWS hierover: 'alle gebieden die worden beschermd met een primaire waterkering met een wettelijke norm van 1:300 of hoger zijn geen winterbed meer'.
- Het inzetten van een gebied voor noodoverloop of retentie is strijdig met de wettelijk vastgelegde gelijkheid van mensen en de plicht van de overheid om mensen bescherming te bieden.
- Door een schuif ondergraaf je de norm die geldt voor de kans op overlijden door een overstroming van 1:100.000.
- Door wetenschappers wordt ernstig getwijfeld aan nut en noodzaak van noodoverloop en retentie.
- Als door een overheidsorgaan een gebied opzettelijk onder water wordt gezet, met grote schade tot gevolg, dan is de overheid volledig aansprakelijk voor deze handeling.
- De NRD is inhoudelijk en wetenschappelijk slecht onderbouwd. Er worden oneigenlijke en tegenstrijdige keuzes gemaakt.
- Hoogwaterveiligheid dient integraal aangepakt te worden over het gehele stroomgebied van de rivieren.
- Het plaatsen van een schuif in een dijk heeft gevolgen voor inwoners en bedrijven in het betroffen gebied in termen van imago en planschade, maar ook in de psychische belasting.
- Het opzettelijk openzetten van een schuif heeft voor inwoners en bedrijven onacceptabele economische, sociale en psychische gevolgen. Ook de natuur, milieu en infrastructuur zullen enorme schade ondervinden.
- Er zijn aantoonbaar andere en veel betere alternatieven denkbaar dan de schuif en de verlaagde inlaatdrempels waarmee de Stuurgroep komt. Een daarvan is als bijlage toegevoegd aan de zienswijze van SBH, en is daarmee onlosmakelijk verbonden. Het is niet ondenkbeeldig dat er nog andere alternatieven zijn voor de beide genoemde alternatieven van de Stuurgroep.
- Tot slot: zorg ervoor dat het water van de Maas zo snel mogelijk komt op de plek waar het thuishoort: de riviermonding, en niet een toevallige en te klein bemeten, parkeerplaatsje.

Eigenlijk zijn wij van mening dat een MER-commissie op basis van de NRD-notitie en de keuzes die de Stuurgroep heeft gemaakt niet aan de slag kan. De opdracht is niet alleen te veel ingeperkt, maar de feitelijke onderbouwingen zijn schaars en discutabel. Mocht er toch een MER-commissie ingesteld worden dan verzoeken we dat deze commissie alle in deze zienswijze opgenomen bevindingen opneemt in haar onderzoeken en analyses. Wij als SBH willen vooraf inzicht in de opdrachtformulering die aan deze commissie wordt meegegeven.